

פתיחה

כפי שמספרת התורה בפרשה זו, למרות שיוסף יכול היה להודיע לאביו שהוא במצרים לאחר שמונה למשנה למלך, בכל זאת נמנע מלעשות כך. לא זו בלבד, גם כאשר אחיו באים לקנות אוכל, הוא מתנכר אליהם ומדבר אליהם קשות ולא מגלה להם את זהותו. נחלקו הרמב"ן ואברבנאל, מדוע יוסף התנהג כך:

א. **הרמב"ן** (מב, ט) כתב, שיוסף ראה בחלומותיו כעין נבואות שיש להגשימן. לכן בפעם הראשונה כאשר באו האחים והשתחוּו לו ללא בנימין, החלום הראשון שבו אחת עשרה אלומות (המסמלות את אחד עשרה האחים) משתחוות לו לא התקיים, ולכן היה צריך להביא את בנימין. רק לאחר שהתגשם החלום הראשון, היה ניתן לקרוא ליעקב על מנת להגשים את החלום השני. ובלשונו:

"בראות יוסף את אחיו משתחוים לו זכר החלומות אשר חלם, וידע שלא נתקיים אחד מהם בפעם הזאת, כי ידע בפתרונם שכל אחיו ישתחוּו לו בתחילה מן החלום הראשון, ופעם שנית ישתחוּו לו השמש והירח ואחד עשר כוכבים בחלום השני, וכיון שלא ראה בנימן עמהם חשב זאת התחבולה שיעליל עליהם כדי שיביאו גם את בנימין לקיים החלום הראשון תחילה."

ב. **האברבנאל** (מב, ט) **והעקדת יצחק** (פרק ל') סברו, שמטרת יוסף היה לבדוק האם האחים אכן עברו שינוי מהותי ושינו את יחסם לבני רחל, או שעדיין הם שונאים אותם וכפי ששנאו אותו. כך גם הסביר את ניסיון הגביע, בו היה ניתן לבחון האם יעמדו לצד בנימין, ולאחר שעמדו בניסיון 'והזרו בתשובה' גילה להם את זהותו.

לפני שיוסף פגש את אחיו, פרעה קורא לו מבית האסורים כדי לפתור את חלומותיו. על מנת שיוסף יראה מכובד, גילחו ורחצו אותו. בעקבות כך נעסוק השבוע בדיני גילוח, ובשאלה האם מותר להתגלח במשחת 'משעי' ובמכונת גילוח. כפי שנראה, מחלוקת זו קשורה בין השאר ביחס לפסוק האוסר להשחית את הזקן, ולפסוק האוסר לגלחו.

גילוח בתער

שני פסוקים בתורה נכתבו בעניין איסור גילוח: פסוק ראשון בפרשת קדושים (יט, כז) האוסר להשחית את פאת הזקן, כלומר לעקור את הזקן מעיקרו "ולא תשחית, את פאת זקנך". ופסוק שני בפרשת אמור (כא, ה), האוסר לגלח את הזקן, כלומר לגלח כמות רבה של שיער הזקן בבת אחת "ופאת זקנם לא יגלחו" (ויקרא כא, ה).

חז"ל (קידושין לה ע"ב) הבינו שהפסוקים משלימים זה את זה, ולכן לא כל השחתת הזקן אסורה, אלא רק השחתה שמתבצעת באמצעות גילוח. משום כך פסקו, שמותר להסיר את הזקן בפינצטה שכן למרות שבאופן זה מתבצעת פעולת השחתה (שהרי נעקר הזקן לגמרי), בכל זאת פעולת גילוח לא מתבצעת, ולכן אין בכך איסור¹. ומדוע פעולת הגילוח לא מתבצעת? נחלקו הראשונים:

א. **תוספות** (נזיר מ ע"ב ד"ה אי) **ורב"ן** (מכות כא ע"א ד"ה גילוח) כתבו, שמכיוון ולא רגילים להסיר את הזקן באמצעות פינצטה, אין זה נחשב גילוח, שכן גילוח הוא רק פעולה של הסרת זקן בצורה מקובלת. משום כך לטענתו, סברתו של רבי אליעזר החולק וסובר שיש בכך איסור היא, שגם הסרת שיער בצורה לא מקובלת נחשבת גילוח.

ב. **הרמב"ן** (תורת האדם, ענין האבילות ד"ה לרבינו) חלק וכתב, שהסרת שיער נחשבת גילוח, רק כאשר מסירים את כל השיער (או לפחות כמות גדולה ממנו) בבת אחת. הסרת שיער בפינצטה אמנם מורידה בסוף את השיער, אך מתבצעת בצורה בה מוסרת שיער - שיער, ולכן אין בפעולה זו לדעת חכמים גילוח שנאסר, ובלשונו:

"תער בין בלשון תורה בין בלשון חכמים הוא המשחית לגמרי, כדאמרין בקידושין (לה ע"ב) איזהו גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער, ומשחית לגמרי הוא, ולא הזכירו בו גילוח אלא למעט המלקט במלקט שיש בו השחתה ואין בו גילוח, דכל שער ושער מלקטו ועוקרו לעצמו, אבל התער משחית לגמרי הוא."

כיום לא נהוג להוריד את הזקן באמצעות פינצטה, אבל יש הנוהגים להוריד את הזקן באמצעות 'משעי', משחה המרככת את השיער וממיסה אותו (לאחר מכן מורידים את המשחה באמצעות מקל ארטיק וכדומה). **הריטב"א** (ד"ה וחי"ב) פסק, שאין איסור שימוש במשחה זו, כיוון שהסרת שיער שלא מתבצעת באמצעות ברזל, אינה נקראת גילוח.

מספריים כעין תער

לאחר שראינו שהגילוח באמצעות משחה הותר, נראה מקרה נוסף שהועלה בפוסקים המשליך ישירות על השאלה האם מותר להתגלח במכונת גילוח. הגמרא במסכת מכות (כ ע"ב) כותבת, שבמקרה בו אדם מגלח את שערו באמצעות מספריים - הוא פטור לכלי עלמא. נחלקו הפוסקים, מה הדין במספריים כעין תער, כלומר מספריים, שעושים מעין פעולה של תער:

א. **הרמב"ם** (עבודה זרה יב ו ז) כתב, שאדם המגלח את זקנו במספריים כעין תער - פטור. **החינוך** (מצוה רנב) הבין מדבריו, שאדם כזה עובר איסור דרבנן, כמו בהלכות שבת, שברוב מוחלט של הפעמים שהגמרא כותבת שאדם פטור, כוונתה לומר שהוא פטור מקרבן, אבל איסור דרבנן ישנו (אם כי החינוך אינו פוסק, ולכן קשה להתייחס לדבריו כאמירה הלכתית).

ב. **הכסף משנה** (שם) חלק על החינוך וסבר, שהרמב"ם נקט את הלשון 'פטור', כי בלשון זו הגמרא התנסחה, אבל למעשה כוונתו לומר שגילוח זה מותר לכתחילה. כך פסקו להלכה גם רוב הראשונים וביניהם **התוספות** (שבועות ב ע"ב ד"ה ח"יב) **ותרומת הדשן** (סי' רצה), ובאחרונים **השולחן ערוך** (קפא, י) **והש"ך** (שם, ז).

¹ בטעם האיסור נחלקו הראשונים: **הרמב"ם** (עבודה זרה יב, א, ז) כתב שאסור לגלח ולהשחית כיוון שכך דרך עובדי העבודה זרה - ומשום כך יש שטענו בשיטתו שקרובים למלכות יהיו מותרים לגלח. **הטור** (יו"ד קפא) חלק על הרמב"ם וטען עיקרון כללי - אין לבקש טעמים למצוות, ויש לקיים את כל המצוות כגזירת מלך עלינו, ומשום כך הקרובים למלכות אסורים בגילוח (ועיין בב"ח וב"ז שם).

עוד יש להוסיף, שכיום טענת **הצמח צדק** (יו"ד צג) שיש בגילוח במספריים כעין תער איסור 'לא ילבש שמלת אשה' - אינו רלוונטי, כיוון שבזמננו גברים רבים הולכים מגולחים ולא רק נשים. כמו כן, בוודאי שאין בגילוח איסור הליכה בחוקות הגויים, כי כפי שראינו בעבר (קדושים שנה א'), איסור זה קיים רק כאשר הפעולה שעושים הגויים היא ללא טעם.

מכונות גילוח

יוצא שלמעשה אין איסור בגילוח במספרים כעין תער, ודנו האחרונים מדוע. הרי לכאורה כמו שגילוח בתער אסור, כך אמורים להיות אסורים מספריים כעין תער, שכן בפשטות שניהם עושים את אותה פעולה. שאלה זו משליכה ישירות על מחלוקת האחרונים, האם מותר להשתמש במכונות גילוח:

א. **המנחת יצחק** (ד, קיג) **והרב וואזנר** (שבט הלוי ד, צו) נקטו על פי הר"ן, שהחילוק בין מספריים כעין תער לתער ממש הוא, שבעוד שמספריים חותכים סמוך לעור, אך לא בצורה צמודה לחלוטין ונשארות שערות, הרי תער נצמד לבשר ממש ומשאיר את העור חלק לגמרי. יוצא שלשיטתם, כל מכונה שמשאירה את העור חלק לגמרי, אסורה.

מהו אורך השערות שצריך להישאר לשיטתם, כדי שהגילוח ייחשב כמספריים מעין תער? מדברי **הביאור הלכה** (רנא ד"ה אפילו) עולה, שאפילו אם נשאר 'קצת מן הקצת' של שערות - הגילוח נחשב גילוח במספריים כעין תער שמותר. דעה יותר מחמירה מופיעה **במנחת יצחק** (שם), שצריך להשאיר שיער בגודל כ 5 - 2.5 מילימטר. ובלשון הרב וואזנר:

"אכתוב בקיצור, הנה תער בתורה לא כתיב, ושני יסודות האיסור בזה הם השחתה וגילוח, וגדר השחתה כתב הר"ן פרק ג' דמכות כל שאין השערות ניכרות, ואם כן מכונות הנ"ל הוא תער דאורייתא ממש, ומספרים כעין תער הוא החותך סמוך לבשר דהיינו שמניח המספרים סמוך לבשר אך אין חותך סמוך לבשר (ועיין הערה²)."

ב. **הרב רבינוביץ'** (מלומדי מלחמה ס' קכב) חלק וסבר, שהחילוק בין גילוח במספריים כעין תער לבין גילוח בתער, כלל לא קשור בשאלה האם המכונה משחיתה, כלומר האם השערה נעקרת מהשורש או לא, כפי שחילק הרב וואזנר, אלא בשאלה האם המכונה מבצעת גילוח.

בגילוח בתער אפשר להוריד כמות של שערות ארוכות בבת אחת, מה שאי אפשר לעשות במספריים כעין תער, ולכן הותר השימוש בהם. ראייה לדבריו הביא מדברי **הערוך** (ערך מלקט) שכתב, שהסיבה שמותר להוריד שערות בפינצטה היא שמוסרת שיערה - שיערה. לפי דבריו עולה, שכמעט כל המכונות גילוח מותרות, מכיוון שהן אינן מורידות הרבה שער בבת אחת, ובלשונו:

"הרואה יראה שרוב מכונות הגילוח המצויות עכשיו בשוק, ובפרט אלה שהראש מכוסה רשת שהשערות נכנסות בתוך הנקבים כדי להיחתך - כולן אינן מסוגלות לגלח אלא זיפים קצרים יחסית. למשל, אין להעלות על הדעת להשתמש במכונה כזו לגילוח הראש שהשערות ארוכות יותר."

ג. דעה נוספת העולה מדברי **הרמ"א** (יו"ד שם) בעקבות **תרומת הדשן**, וכמותה מקובל שפסק **הרב משה פיינשטיין**, מחלקת באופן הגילוח. בעוד שבתער הגילוח מתבצע על ידי סכין אחת, במספריים כעין תער החיתוך מתבצע על ידי שתי מתכות. לפי שיטתם עולה, שאין בעיה להתגלח גם בצורה חלקה לגמרי (ושלא כדברי הרב וואזנר לעיל), אך חובה שיהיה הכשר למכונה, כיוון שיש מכונות שחותכות כמו תער, ויש שחותכות כמו מספריים.

מקום האיסור

לאחר שראינו את מחלוקת הפוסקים האם מותר להתגלח במכונת גילוח, נראה היכן אסור לגלח. הגמרא במסכת מכות (כ ע"א) מונה שני איסורים התלויים בגילוח: איסור לגלח את פאות הראש, ואיסור לגלח את פאות הזקן. אדם המגלח את פאות הראש עובר על שני לאווין (ובנושא זה לא נעסוק הפעם), והמגלח את פאות הזקן עובר בחמישה לאווין. היכן מיקום הפאות?

א. הגמרא במכות (שם) כותבת, שהפאות מופיעות בשתי נקודות מקבילות בכל צד של הלחי, ועוד נקודה אחת בסנטר: 'שתיים מכאן, שתיים מכאן ואחת מלמטה'. **הרא"ש** (ג, ב) הביא, מחלוקת ראשונים היכן בדיוק נמצאים אותן חמש נקודות, ולכן כתב שלמעשה ירא שמים לא יגלח כלל באזור הזקן עם תער, מחשש שמא ייפגע בנקודה אסורה בגילוח, וכך פסק **השולחן ערוך** (קפא, יא), ובלשונו של הרא"ש:

"ורש"י פירש, מקום חיבור הסנטר לעצם ואחת מימין הסנטר ואחת בשמאל שבולת זקן באמצע הרי שלוש, וחיבור הצדעין מכאן ומכאן הרי חמש, ויש מפרשים שעצם הלחי המחובר לצדעין הוא רחב ויש לו שתי פאות הרי ד' פאות במקום חיבורן, ואחת בשבולת הזקן. ויירא שמים יצא ידי כולם, ולא יעביר תער על כל זקנו."

ב. **הרמ"א** (שם) הוסיף בשם **הסמ"ק**, שלמעשה גם באזור הגרון אין לגלח בתער. בטעם הדבר נימק, שלפעמים במהלך הגילוח מגיעים בטעות למקום הסנטר בו אסור לגלח בתער - לכן יש לחוש ולא לגלח איזה זה בתער. כמו כן **בהגהות אשר"י** הביא את דעת **רבינו חננאל**, שלשיטתו הפאה החמישית נמצאת באזור הגרון, וזאת סיבה נוספת שלא לגלח בתער איזה זה (ועיין בט"ר).

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו...

² **הרב פרנק** (מנחת יצחק שם) **והרב עובדיה** (יביע אומר יו"ד ט, י) צעדו על בסיס עיקרון דומה אך כתבו, שאם המתגלח לא מהדק את המכונה לעור - אין בכך בעיה, כי רק בהצמדת המכונה לעור המכונה תופסת את השיער מהשורש ועוקרת אותו, למרות שגם בלי ההידוק העור חלק (ומכל מקום כתב שהמחמיר תבוא עליו ברכה, וגם יש לשאול אם טכנית זה בכלל אפשרי להתגלח בלי להצמיד לעור).

³ מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com